

גם לאחר ועדת גולדברג, שהכירה בקיום הרשעות של חפים מפשע; וגם לאחר שהמחוקק הרחיב

את העילות למשפט חוזר; ביהמ"ש העליון אינו מאפשר משפטים חוזרים

גם בישראל מורשעים חפים מפשע. הספקנים יקראו את דו"ח ועדת גולדברג לענין הרשעה על סמך הודאה בלבד ולענין העילות למשפט חוזר מ - 1994. ב - 1996 - בעקבות הדו"ח - תיקן המחוקק את החוק והרחיב משמעותית את העילות למשפט חוזר. למרבה הצער, השפעת התיקון על החלטות ביהמ"ש העליון אפסית. שערי המשפט החוזר עודם נעולים.

על-פי התקנות מגיש היועץ המשפטי לממשלה לנשיא ביהמ"ש העליון חוות-דעת באשר לבקשה. באופן מסורתי מתנגדים הפרקליטות והיוהמ"ש למשפטים חוזרים, וביהמ"ש העליון דוחה את הבקשות. הובעה הדעה שקיימות שתי אפשרויות: האחת - שופטי ישראל אינם טועים לעולם; והשנייה - מערכת אכיפת החוק חוששת שחשיפת טעויות תפגע בתדמיתה. שהרי הטעויות אינן רק נחלתם של חוקרי משטרה ותובעים, אלא אף של שופטים, לרבות שופטים של ביהמ"ש העליון אשר דחו בעבר את ערעורו של המבקש עתה משפט חוזר. לדעתי, דווקא הכחשת הטעויות היא הפוגעת בתדמית המערכת, ותיקונו של עיוות-דין הוא שעתה היפה ביותר.

התנגדותם המסורתית של היועצים המשפטיים למשפטים חוזרים חושפת בעיה מבנית קשה, שהיא השיתוף, כמעט התלות ההדדית של ביהמ"ש והתביעה הכללית: מחד גיסא, ביהמ"ש משליך יהבו על היועץ והופך את עמדתו למפתח הכמעט יחיד למשפט החוזר. מאידך גיסא, היועץ חש שעליו להגן על המערכת השיפוטית: הוא אמור לשמש לה כפה, שכן אין לה פה אחר, ולכן הוא פועל כפרקליט שלה. הוא גם ראש המערכת שהובילה את המהלכים שהביאו להרשעה, ומכאן שיש לו זיקה ואחריות לתוצאה של הרשעה, שהוא מתבקש עתה להסכים לקעקע. מכאן הקושי הגדול הניצב בפני עמדה של ניטראליות ופתיחות מלאה, הדרושה למילוי כהלכה של תפקיד היועץ.

כשמתקבלת בקשה, המשמעות אינה בהכרח זיכוי, אלא עריכת משפט חוזר לבירור יסודי של הספקות. בסופו תיתכן גם הרשעה. לכן יש להסתפק בספקות משמעותיים. ניתוח החלטותיו של ביהמ"ש העליון מלמד שמתקבל רק הקלף "גיוקר" - ראייה ניצחת לחפות. מבחן מחמיר זה, שאינו מתחייב מן החוק, מכשיל את הבקשה.

מבחן נוסף שחידש בשנים האחרונות נשיא ביהמ"ש העליון ברק הוא עמדות "הגורמים

הציבוריים - מקצועיים" הנוגעים בדבר בכלל, והיוהמ"ש בפרט. זהו לדעתי מבחן טכני-פורמלי-

מוסדי, שאינו משקף נכונות להתעמק בחומר העובדתי והמשפטי על מנת לחשוף ספק היוצר חשש ממשי של עיוות דין (כפי שמורה כיום החוק!) אלא נכונות מוגבלת מאד ומדי לאפשר משפט חוזר רק במקרים הנדירים מאד שבהם היוהמ"ש מסכים. כביכול היה הוא השופט.

התוצאה: לפני תיקון החוק נערכו משפטים חוזרים שניתן למנותם על אצבעות יד אחת. ב-1996 התערב המחוקק והרחיב משמעותית את העילות למשפט חוזר. מאז מקפיד ביהמ"ש העליון לקבל בקשה אחת בשנה. כך בשנים 1997, 1998, 1999, 2002, 2003. ב-2000 אמנם התקבלו שתיים, אך ב-2001 אף לא אחת. בכל שבע הבקשות שהתקבלו בשבע השנים הרזות הומצא לביהמ"ש "ג'וקר" (כגון כשנתפס הפושע האמיתי), או שהיוהמ"ש הסכים. החריג – החלטת השופטת דורנר בפרשת ברנס, המשקפת גישה ליברלית וראויה. אלא שהייתה זו קרן אור בודדה, וביהמ"ש שב למדיניות השער הנעול.

המשמעות של העתרות לבקשה אחת בלבד בשנה על רקע כמאתיים בקשות הנדחות בשנה ועל רקע אלפי הרשעות חדשות בכל שנה היא ברורה: מס שפתיים. ניסיון ליצור למשפט החוזר תדמית של הליך מציאותי ולא של חלום.

החנינה - "פתרון הקסם" שנוהגת הפרקליטות להציע במקרים בהם יש טענות כבדות משקל שלפיהן מדובר בעיוות-דין – אינה יכולה לבוא כתחליף למשפט החוזר, אלא כסעד ביניים עד להכרעה המחודשת. כשמדובר בעיוות-דין לא די בחסד, אלא זכותו של המבקש שיעשה עמו צדק וזכותו של הציבור שהאמת תצא לאור והלקחים הדרושים יופקו.

פתרון אפשרי – אימוץ עמדת המיעוט של פרופ' קרמניצר בועדת גולדברג ושילוב גורם חוץ-מערכתי בהכרעה בבקשות למשפט חוזר. לא רק שופטים, אלא גם, למשל, אנשי אקדמיה. בועדה הובעה הדעה שהדבר יתרום להיראות הצדק. להערכתך, הדבר ישפר את ההחלטות עצמן.

עד לשינוי המתבקש בחוק, יש לקוות שהיוהמ"ש החדש – מני מזוז – לא ילך בדרך קודמיו, אלא יפגין גישה חדשה ואמיצה, של נכונות אמיתית לחשיפת הרשעות של חפים-מפשע ולתיקון עיוותי-דין.

*ד"ר בועז סנג'רו הוא מרצה בכיר וראש החטיבה למשפט פלילי וקרימינולוגיה במכללה האקדמית למשפטים (רמת-גן).